

REGERINGSKANSLIET

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Moldavien 2002

Moldavien är fortfarande ett delat land. Separatister, under ledning av "president" Smirnov, kontrollerar det område - Transnistrien - som ligger öster om floden Dniestr och som redan på 1920-talet bildade en autonom sovjetrepublik. Det tillhörde till skillnad från resten av landet aldrig Rumänien.

Som en följd av förhandlingar och överenskommelser mellan Moldaviens regering och Transnistriens ledare har relativt fredliga förhållanden utvecklats under senare år mellan de båda delarna av landet. Människor kan ganska ostört röra sig över skiljelinjen.

Internationella ansträngningar pågår i framför allt OSSE:s regi och genom medling från ryskt och ukrainskt håll för att åstadkomma en permanent lösning av situationen.

Moldavien har ett PSA-avtal med EU. Ledningen säger sig eftersträva ett medlemskap i EU på sikt och är därför angelägen om att anpassa landet till de krav som ställs för ett sådant. Ett av kraven är att konflikten om Transnistrien löses.

Moldavien är i mycket hög grad beroende av handel med Ryssland, inte minst för sin energiförsörjning, och påverkas därför allvarligt av olika svängningar i den ryska ekonomin. Så skedde exempelvis under den ryska krisen 1998. Detta har försvårat reformsträvandena och gjort Moldavien än mer bistandsberoende. Moldavien har i dag den lägsta inkomsten per capita i Europa. Nästan 80% av befolkningen lever under fattigdomsgränsen¹. De sociala problem, såsom fattigdom och arbetslöshet, som är en följd av den ekonomiska krisen förvärrar naturligtvis också situationen beträffande de mänskliga rättigheterna.

Sedan kommunistpartiet kom till makten vid parlamentsvalet i februari 2001 har dess ställning stärkts. President Voronins makt-position är ohotad och oppositionen är relativt maktlös. Media är i

¹ Man ska dock komma ihåg att en mycket stor del av ekonomin (mellan 30 och 60% enligt uppskattningar som gjorts) - och därmed människors inkomster - tillhör den "grå sektorn", som inte syns i de officiella siffrorna.

hög grad kontrollerade av regeringen. Detta gör det svårt att skaffa sig en rättvisande bild av situationen vad gäller mänskliga rättigheter.

1. Sammanfattning av MR-läget

Allmänt sett är läget beträffande mänskliga rättigheter förhållandevis gott i Moldavien. Författningen föreskriver en rad skydd och rättigheter, som baseras på FN:s allmänna deklaration om mänskliga rättigheter, och som liknar dem i Västeuropa. Moldavien är medlem i Europarådet sedan 1995. I praktiken är det inte alltid lika oproblematiskt och såväl diskrimineringar som olika former av övergrepp, av politisk snarare än av fysisk natur, förekommer.

Det fortfarande mycket svåra ekonomiska läget har inte förbättrat utsikterna för de sårbara grupperna. Gatubarn, prostitution och brottslighet är naturliga följder av att redan dåliga sociala förhållanden försämrats. Handeln med kvinnor är ett reellt problem vars stora omfattning först på senare tid gradvis börjat bli känd. Unga moldaviska kvinnor luras med fagra löften om välbetalda anställningar i Västeuropa till prostitution och sexslaveri i andra europeiska länder, ofta på Balkan.

Generellt har dessa gruppers situation stora likheter med motsvarande grupper i andra f.d. sovjetrepubliker. Även om många kvinnor förvärvsarbetar kvarstår den traditionella uppfattningen om kvinnors och mäns skilda roller. Kvinnor är kraftigt underrepresenterade i det politiska livet. Att slå barn som bestraffning är lika vanligt som i de flesta andra länder.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala MR-konventionerna

Bland de viktigaste konventionerna har Moldavien ratificerat följande:

- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter
- Rasdiskrimineringskonventionen
- Konventionen om avskaffande av diskriminering mot kvinnor (processen för antagandet av det fakultativa protokollet inleddes 2000)
- Barnkonventionen (de två fakultativa protokollen om barn i krig resp. handel med och sexuellt utnyttjande av barn undertecknades i februari 2002, men har ännu ej ratificerats)
- Konventionen mot tortyr
- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (dock inte de två fakultativa protokollen om enskild klagorätt resp. avskaffandet a dödsstraffet)
- Romstatuterna för den internationella brottsmålsdomstolen (2000)
- 1951 års flyktingkonvention (och 1967 års tilläggsprotokoll) (ratificerad i november 2001)

1997 ratificerade parlamentet den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, med reservationer med speciell hänsyn till Transnistrien.

1996 slog Högsta Domstolen fast att internationella avtal och konventioner som Moldavien anslutit sig till har företrädare framför inhemsk lagstiftning, om de skulle hamna i konflikt.

3. Respekt för rätten till liv och kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det torde inte förekomma några av statsmakten sanktionerade politiska mord eller avrättningar. Några s.k. försvinnanden är inte heller kända². Enligt återkommande rapporter från bl.a. Amnesty International förekommer det att polis och fängsvårdare trakasserar fångar och för brott misstänkta personer. Det finns inget särskilt rättssystem för minderåriga. De prövas oftast i vanliga domstolar och skickas till samma fängelser som vuxna.

Förhållandena i de överfulla fängelserna är genomgående svåra. Detta gäller särskilt personer som väntar på rättegång. Det kan, i strid med författningen, gå upp till tre år innan häktade personer ställs inför domstol. Representanter för MR-organisationer tillåts besöka fängelserna. Fängelser i Moldavien har besökts av Europarådets representanter, som framfört kritik mot förhållandena. Undernäring är vanligt, liksom sjukdomar, bland annat tuberkulos, medan tillgången till läkarvård är knapp.

Situationen bedöms som särskilt prekär i fängelser i Transnistrien, där också våld, pennalism och andra svåra trakasserier är utbredda. Förslag om internationell övervakning av situationen i transnistrisk fängelser har avslagits av separatistmyndigheterna.

4. Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 1995 och erforderliga ändringar av strafflagen beslutades samtidigt av parlamentet. Dödsstraffet ersattes av fängelsestraff på 25 år eller på livstid. I Transnistrien infördes i juli 2000 ett moratorium beträffande dödsstraff.

5. Rättssäkerhet och respekt för personlig frihet

Enligt författningen skall medborgarnas mänskliga rättigheter respekteras. Det är inte känt att det skulle förekomma godtyckliga frihetsberövanden. Förutom den s.k. Ilascu-gruppen³ i Transnistrien, förekommer inga rapporter om politiska fångar.

Författningen föreskriver att presidenten på förslag av en juridisk expertgrupp skall utnämna domare för en första femårsperiod. De kan sedan utses för ytterligare tio år och därefter fram till pensionen. Tanken bakom systemet är att öka rättsväsendets oberoende. Icke

² En oppositionspolitiker och parlamentsledamot från det rumänienvänliga CDPP (kristdemokratiska folkpartiet) försvann dock spårlöst under två månader våren 2002, för att sedan återlämnas oskadd. Man vet ännu inte vem eller vad som låg bakom kidnappningen.

³ Tre av de fyra i Ilascu-gruppen, alla medlemmar i det kristdemokratiska partiet CDPP, som 1993 dömdes för mord av en domstol i Transnistrien sitter fortfarande fängslade, trots protester från internationella människorättsorganisationer.

desto mindre förekommer anklagelser om att domstolsväsendet och dess företrädare regelbundet utsätts för påtryckningar, bl.a. från åklagarämbetet.

Enligt lagen om reform av rättsväsendet av 1995 finns en författningsdomstol. Det finns tingsrätter som första instans och som andra instans fem hovrätter. Dessutom finns ett processuellt system för överklagande samt en Högsta domstol. En författningsdomstol övervakar lagstiftningens förenlighet med författningen. Medborgare i Transnistrien har ingen möjlighet att överklaga domslut från lokala eller regionala domstolar till högre juridiska instanser i Moldavien eller utomlands (t.ex. Europadomstolen).

Några rapporter om diskriminering i rättssystemet har inte förekommit. Den åtalade betraktas som oskyldig tills han eller hon bevisats skyldig. I praktiken har dock åklagarens uppfattning stor tyngd. Den åtalade har rätt till en försvarsadvokat. Enligt författningen har den som åtalats dessutom rätt till tolk, liksom möjlighet att ta del av handlingarna i sitt eget fall. Det finns enligt lag en ombudsmannainstitution, med tre av parlamentet utsedda ombudsmän, och ett oberoende center för mänskliga rättigheter⁴, till vilken medborgare kan vända sig för att anmäla MR-brott. Medborgare kan även anmäla staten till den Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter i Strasbourg.

Åklagare och domare kan utfärda tillstånd för husundersökningar. Ibland utförs emellertid sådana utan tillstånd, i strid med författningen. Det anses allmänt att säkerhetsorganen fortsätter att elektroniskt övervaka bostäder och telefoner utan tillstånd. Även för sådan hantering erfordras enligt lag tillstånd av en åklagare.

Inga restriktioner föreligger i princip för medborgarnas in- och utrikesresor. Däremot kan personer som har tillgång till statshemligheter samt underhållsskyldiga hindras från att utvandera. Resor mellan Transnistrien och övriga Moldavien sker relativt obehindrat, även om transnistriskas gränsvakter ofta genomsöker ut- och inresande fordon.

6. Straffrihet

Det är svårt att få fram uppgifter i frågan, men det finns anledning att anta att polisens ibland olagliga behandling av arresterade och andra tänkbara kränkningar av de mänskliga rättigheterna från myndighetspersoners sida inte bestraffas.

7. Yttrande- och mediafrihet m.m.

Författningen garanterar yttrande- och mediafrihet. Regeringen gör officiellt inga inskränkningar vad gäller yttrandefriheten, men i praktiken kontrolleras media av regeringen, särskilt TV och i viss mån radio (det finns dock tre oberoende TV- och flera oberoende radiostationer). Ändå presenteras olika politiska åsikter och kommentarer i media. Lagstiftning mot ärekränkning och förtal av högre offentliga tjänstemän leder till att journalister ofta idkar självcensur för att

⁴ Moldovan Human Rights Center

undvika åtal. Såväl nationella som lokala myndigheter jämte politiska partier, organisationer och fackförbund äger tidningar och tidskrifter. Västerländsk press sprids inte nämnvärt i samhället p.g.a. det höga priset. Även inhemsk press är förhållandevis dyr och når därför inte ut till de bredare befolkningsgrupperna. Kabel- och satellit-TV finns samt tillgång till Internet.

I Transnistrien är massmedia kontrollerad och ofta censurerad. Det finns två mindre, oberoende tidningar, som uppges regelbundet trakasseras av myndigheterna. Tillgången till västerländska media är mycket liten.

Den akademiska friheten i Moldavien respekteras i allt väsentligt. Enligt lag råder förenings- och församlingsfrihet. Respektive borgmästarkontor utfärdar i allmänhet tillstånd för demonstrationer. Medborgarna har rätt att bilda partier och andra sociala och politiska organisationer. Privata organisationer liksom politiska partier måste registreras. Däremot är sådana partier som på sitt program har åtgärder mot Moldaviens suveränitet, oberoende och territoriella integritet inte författningsenliga.

8. De politiska institutionerna

Moldavien höll sitt tredje flerpartival till parlamentet i februari 2001 (det förra hölls i mars 1998). OSSE:s valobservatörer bedömde valet som fritt och rättvist. Moldaviska medborgare boende i Transnistrien röstade endast i mycket begränsad omfattning, då de tvingades ta sig till den västra sidan av floden Dniestr och ofta vid övergången blev fotograferade av de transnistriskas myndigheter. Minoriteterna är fortfarande dåligt representerade i offentliga institutioner.

Författningen bygger numera på en maktfördelning mellan regeringen och parlamentet. Sedan 2000 är det parlamentet som utser presidenten och inte allmänna val, vilket innebär att den tidigare maktkonflikten mellan presidenten och parlamentet och även regeringen kan komma att reduceras. I praktiken har president Voronin, sedan han kom till makten efter kommunistpartiets stora valseger 2001⁵, bara stärkt sin ställning och kontrollerar såväl regeringen som parlamentet. Två oppositionspartier klarade 6%-spärren och finns representerade i parlamentet: det kristdemokratiska folkpartiet CDPP och den s.k. Braghis Alliance, en koalition av mittenpartier och oberoende parlamentariker. Oppositionspartierna har beklagat sig över att deras deltagande i lagstiftningsarbetet på olika sätt försvåras av regeringspartiet, bl.a. genom en avsiktligt begränsad tillgång på information.

I den södra provinsen Gagauzien, till största delen bebodd av en turksktalande kristen minoritet, råder lokalt självstyre, med en folkvald guvernör och en folkförsamling. Den centrala regeringen anklagas ofta för att inte respektera självständigheten i tillräcklig utsträckning. Valet av ny guvernör i oktober 2002 har från olika håll kritiserats, då det centrala kommunistpartiet på ett otillbörligt sätt såg till att

⁵ Regeringspartiet har 71 av de 101 platserna i parlamentet.

allt mediautrymme och alla administrativa resurser före valet gick till partiets egen kandidat, som också vann valet.

I Transnistrien är oppositionen undertryckt. Politiska partier och ungdomsorganisationer som av olika anledningar misshagat "president" Smirnov har stängts, såväl inför "presidentvalet" i december 2001 som därefter.

Lokala val ägde rum 1999, då man också genomförde en territoriell och administrativ reform som ökade den konstitutionella lokala självstyrelsen. Den lokala demokratin och självstyret uppvisar klara brister, bl.a. genom ingripanden från centralregeringen, brister som påtalats av Europarådet. Nu föreligger dessutom ett förslag från regeringen att gå tillbaka till det gamla, sovjetiska systemet, något som kritiserats livligt av landets borgmästare och opposition, då det ytterligare skulle stärka det centrala kommunistpartiets makt.

Det finns inga restriktioner för kvinnor eller minoriteter att delta i det politiska livet. Där är dock kvinnor, särskilt i ledande befattningar, kraftigt underrepresenterade. Det finns för närvarande en kvinnlig minister i regeringen och endast 11 av 101 parlamentsledamöter är kvinnor. Sverige har som biståndsgivare till Moldavien föreslagit stöd för ett ökat kvinnligt deltagande i politik och näringsliv.

Det förekommer regelbundet beskyllningar om korruption i det politiska livet. Problematiken är i stort sett densamma som i andra f.d. sovjetstater: korruption, ekonomisk brottslighet, långsam reformtakt, ovana vid den demokratiska och marknadsekonomiska kulturen etc.

9. Rätten till arbete och därmed relaterade frågor

Den ekonomiska krisen har lett till ytterligare ökning av arbetslösheten och fler människor har tvingats in i den gråa ekonomin. Officiellt är arbetslösheten 9%.

Den lagstadgade maximala arbetstiden är 40 timmar, med minst en ledig dag/vecka. Varje anställd har rätt att vara fackligt ansluten. Facken har rätt att förhandla kollektivt och lönerna bestäms av en kommission med representanter för regering, arbetsgivare och fackförbund. Alla fackförbund är knutna till - och beroende av - fackföreningarnas centralorganisation, GFTU. Försök att upprätta oberoende fackföreningar har misslyckats. Anställda inom regeringen, samt centrala verksamheter såsom hälsovård och energisektorn äger inte rätt att strejka, annars råder strejkfrihet.

Tvångs- liksom barnarbete är förbjudet enligt författningen. Moldavien ratificerade ILO-konventionen om de värsta formerna av barnarbete i juni 2002. Icke desto mindre är handel med kvinnor och barn i prostitutionssyfte ett stort och allvarligt problem (se stycke 13). Diskriminering i arbetslivet förekommer inte i någon nämnvärd utsträckning. Lönerna är, som ett resultat av det allmänna ekonomiska läget i landet, mycket låga. Den - officiella - medianlönen är omkring 40 USD per månad för offentliganställda och 57 USD för privatanställda. Den lagstadgade minimilönen är omkring 10 USD.

Såväl regeringen som den privata sektorn har stora problem med att betala ut löner i tid och flera arbetstagare väntar sedan månader på att få ut sina löner.

10. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Det ekonomiska läget gör att hälsovården lider brist på resurser. Särskilt på landsbygden är tillgången till sjukvård begränsad. Det är, som i de flesta andra f.d. sovjetstater, lättare för personer med pengar eller inflytande att få en adekvat vård. Det råder en akut brist på läkemedel och medicinsk utrustning i Moldavien. Någon skillnad i rätten till hälsovård baserad på kön har inte noterats. Ett allmänt sjukförsäkringssystem håller på att utvecklas och beräknas tas i bruk i början av 2003. Hälften av finansieringen kommer från staten, som ännu inte har lyckats hitta finansieringskällor för systemet, resten från arbetsgivare och arbetstagare (2% av arbetstagarens lön).

11. Rätten till utbildning

Skolutbildningen i Moldavien är gratis och obligatorisk i 9-10 år. Även beträffande rätten till utbildning föreligger dock sociala skillnader. De bättre skolorna är i praktiken förbehållna dem som kan betala för sig. Bristande resurser och föråldrade läroböcker gör utbildningen otillräcklig. Metodiken och pedagogiken har ännu inte hunnit utvecklas på ett tillfredsställande sätt.

Minoriteterna har rätt till undervisning på sitt eget språk. Ca 30 procent av befolkningen på regeringskontrollerat område är ryssar eller ukrainare, mindre grupper talar bulgariska. Romernas situation beträffande utbildning torde vara den man möter i många andra öst- och centraleuropeiska länder, dvs många romska barn får av olika skäl inte en fullgod skolutbildning.

I Transnistrien har undervisning i moldaviska (som är identiskt med rumänska) undertryckts och i de fall det fått förekomma har man tvingats använda det kyrilliska alfabetet. Så var fallet i hela Moldavien under sovjettiden, fram tills man 1989 tilläts övergå till det naturliga latinska alfabetet. Förra året tilläts endast ett fåtal skolor i Transnistriens huvudort Tiraspol bedriva undervisning på rumänska med latinsk skrift. Skolorna, som finansieras av det moldaviska utbildningsdepartementet, betraktas som privatskolor av de transnistrisk myndigheterna och måste därför betala dyra avgifter för hyra, skolbussar etc. Den moldaviska regeringen har inte tillräckliga medel för detta, varför den materiella standarden är låg.

12. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Moldavien är det fattigaste landet i Europa, med den lägsta inkomsten per capita. 88% av befolkningen tjänar mindre än 1 USD om dagen. Fattigdomen är utbredd och tillgången till mat, bostad och arbete allt annat än allmän. Även om de flesta moldaver har både bostad och tillgång till mat kan förhållandena, särskilt på landsbygden, ibland vara svåra. Under vintern finns det ofta inte tillräckligt med bränsle för att värma husen och hålla en dräglig levnadsstandard. Enligt officiella siffror har 8,5% av den aktiva arbetskraften flyttat utomlands, sannolikt är den siffran betydligt högre. Moldavien är helt beroende

av import av bränsle, varför landets ekonomiskt svåra situation ytterligare förvärrar saken. I huvudstaden Chisinau är levnadsstandarden förhållandevis god, men även här drabbar vintern de sämst rustade. Bland de etniska minoriteterna har romerna som grupp det sämst ställt.

13. Kvinnans ställning

Som nämnts tidigare är synen på könsrollerna mycket stereotyp i Moldavien. Enligt lag är kvinnor och män jämställda. Arbetslösheten bland kvinnor är högre än bland män, vilket i många fall bidrar till den florerande kvinnohandeln (se nedan). Kvinnans lön ska i princip vara densamma som mannens för lika arbete, men kvinnor har mer sällan än män välbetalda jobb. Trots att kvinnor enligt författningen har samma rättigheter som män, saknas uttryckliga förbud eller sanktioner mot diskriminering av kvinnor i lagstiftningen, något som påpekats av bl.a. FN. Våld mot kvinnor i hemmet är ett utbrett problem. Särskilt på landsbygden, där tillgången till hälsovård och utbildning är sämre, har kvinnor det svårt och statistiken visar att kvinnors hälsa på senare tid har försämrats i Moldavien.

Kvinnor som utsatts för våld inom familjen har rätt att gå till domstol, men finner det ofta förnedrande. Möjligheterna till upprättelse och skydd är alltför begränsade. Kvinnojourgrupper har bildats och bedriver ett gott ideellt arbete. Straffsatserna för kvinnoemisshandel är tämligen låga - maximalt sex månader. Ett problem är att man och kvinna efter en skilsmässa ofta tvingas leva tillsammans av ekonomiska skäl eller p.g.a. bostadsbrist.

Som ett resultat av kvinnokonferensen i Peking 1995 bildades i Moldavien en kvinnlig NGO - "The Beijing group" - med assistans av UNDP:s kvinnoprogram. Totalt finns i Moldavien ett 40-tal NGOs som driver frågan om kvinnors rättigheter.

Handeln med kvinnor och flickor är ett allvarligt och påtagligt problem i landet. Inhemska och internationella ligor bedriver en omfattande handel med kvinnor för prostitution i främst Turkiet, Grekland, Italien och på Balkan. Kvinnorna rekryteras ofta på landsbygden och inte sällan av någon de känner, med löfte om jobb utomlands som t.ex. dansöser, modeller, barnflickor eller hushållerskor. IOM (International Organization for Migration) har en omfattande verksamhet i landet och driver bl.a. ett s.k. "shelter" för kvinnor som utsatts för illegal handel och prostitution. Dessutom har man initierat en informationskampanj i skolor och massmedia, riktad främst mot unga kvinnor, för att göra dem mer medvetna om riskerna i att acceptera lockande arbetserbjudanden i utlandet. Även OSSE, Rädda Barnen och mindre NGOs bedriver förebyggande och annan verksamhet, bl.a. telefonhjälpelinjer, riktad mot kvinno- och barnhandel. Regering och myndigheter har på senare tid börjat vidta vissa åtgärder, bl.a. genom skärpt lagstiftning.

14. Barnets rättigheter

I Moldavien finns en omfattande lagstiftning för skydd av barnen. Det finns moderskapspenning, liksom bidrag till familjer med många

barn. Vidare innehåller socialförsäkringssystemet särskilda medel för vård av barn. Dessa ekonomiska bidrag får, mot bakgrund av det ekonomiska läget, betraktas som i huvudsak symboliska, om de alls kan betalas ut.

Minimiålder för anställning av barn är 18 år. Barn mellan 16 och 18 år får anställas, men på särskilda villkor: kortare arbetstid, längre semester och inget nattarbete.

Rapporter om exploatering av barn har inte förekommit och inte heller om barnpornografi eller något mönster av sexuellt utnyttjande av barn, förutom de fall av kvinnohandel som gäller mycket unga kvinnor eller flickor. Det finns ingen statistik om barnmisshandel, men det antas vara vanligt förekommande i hemmen. I en UNICEF-studie från 2001 sade sig hälften av de utfrågade barnen och ungdomarna ha varit utsatta för någon form av fysiskt eller psykiskt våld, inklusive sexuellt utnyttjande.

Internationella adoptioner är de jure åter tillåtna sedan den 1 januari 2002, efter ett års moratorium⁶, men adoptionsprocesserna har de facto hittills inte kommit igång igen. Man har ännu inte infört någon fungerande regelverk, bl.a. på grund av en oklar ansvarsfördelning mellan ministerierna. Enligt uppgifter i moldavisk press ska Moldavien och USA icke desto mindre, den 21 oktober 2002, ha ingått ett bilateralt avtal om att återuppta amerikanska familjers adoptioner av moldaviska barn.

Biståndsprojekt inom barn- och äldreomsorgen har dragit ut på tiden bland annat p.g.a. svårigheter att hitta rätt instanser för samarbete. Ansvar för barnomsorg delas av flera ministerier och myndigheter, vilket knappast gagnar effektiviteten och transparensen. Rädda Barnen och UNICEF är aktiva i barnskyddsfrågor, men även ett stort antal mindre NGOs. Det finns flera barnhem och center för gatubarn runt om i landet.

Situationen för barn på barnhem är ofta svår, inte minst i Transnistrien. Särskilt barn med fysiska eller mentala handikapp har svårt att få adekvat vård och rehabilitering. Det finns ingen officiell siffra på hur många barn som är smittade av HIV, men det förekommer. Drognissbruk (främst sniffning av lim och rökning av vallmofrön) är relativt utbredd och barnprostitution förekommer också i viss utsträckning. I Chisinau finns hundratals gatubarn, föräldralösa eller utskickade av föräldrar för att tigga.

Det finns en politisk vilja att angripa problemen och bl.a. verka mer preventivt för att förhindra att barn lämnas bort, men liksom på många andra sociala områden saknas resurser och tillräckliga kunskaper. Drygt 17 000 barn beräknas enligt Rädda Barnen leva på någon form av institution. De flesta av dessa barn hade kunnat stanna

⁶ Anledningen var oklara procedurer för bl.a. uppföljning av var barnen tog vägen och hur de behandlades. Man kunde dock inte påvisa något systematiskt utnyttjande av adopterade barn, varför moratoriet upphävdes.

i sina familjer om dessa hade fått bättre finansiellt och annat stöd. En ny familjelag trädde nyligen i kraft och en särskild lag för barn i svårigheter är under utarbetande.

15. Olika befolkningsgruppers situation (etniska, religiösa minoriteter, urbefolkningar m. fl.)

Av befolkningen på 4,3 miljoner är ungefär två tredjedelar rumänsk-språkiga moldaver. Andelen ukrainare uppgår till ca 14 % och ryssar 13%. En kristen, turkisk minoritet, gagauzerna (3,5%), finns huvudsakligen i södra Moldavien. Denna grupp åtnjuter en viss lokal autonomi, liksom de etniska bulgarerna (2%). Romerna uppges officiellt vara omkring 12 000 till antalet, men i uppskattningar av OSSE och romaorganisationer är de mellan 50 000 och 200 000. Romerna bor företrädesvis i norra Moldavien, nära gränsen till Ukraina.

Ryssar, ukrainare, gagauzer och bulgarer återfinns inom de i parlamentet förekommande politiska partierna. Gagauziska företrädare har klagat på att lagen om politiska partier utestänger etniskt baserade partier som företräder geografiskt koncentrerade grupper, såsom gagauzerna. Lagen föreskriver nämligen sedan 1999 att ett politiskt parti måste registrera minst 5000 medlemmar från sex av Moldaviens tolv distrikt, med minst 600 medlemmar från vart och ett av distrikten.

Den moldaviska medborgarskapslagen från 1990 erbjuder alla personer som bodde i Moldavien vid självständigheten moldaviskt medborgarskap. Sedan 2000 möjliggör lagen dubbelt medborgarskap på basis av födelseland, giftermål eller bilateralt avtal.

Moldaviska (dvs rumänska) är det officiella språket i landet. Enligt språklagen från 1989 ska personer i offentlig tjänst och i praktiken också inom näringslivet kunna såväl rumänska som ryska. Detta har förorsakat problem, särskilt för den ryskspråkiga befolkningen, även om tillämpningen av lagen har mjukats upp.

I skolan kan föräldrarna avgöra på vilket språk deras barn ska undervisas; rumänska, gagauziska eller ryska (ukrainarna är rysk-språkiga). Ryskundervisning är obligatorisk i den moldaviska skolan. Bara från t.ex. judiska, polska eller tyska familjer kan barn få studera sitt respektive språk som ett separat ämne (jiddisch i det förstnämnda fallet).

Det förekommer ingen officiell diskriminering mot romer, men väl en utbredd misstro och skepsis bland den övriga befolkningen.

Generell religionsfrihet råder. I lagen om religiösa föreningar från 1992 finns dock restriktioner som försvårar eller förbjuder vissa religiösa aktiviteter, såsom missionerande. Det finns ingen formell statsreligion, även om den moldavisk-ortodoxa kyrkan åtnjuter vissa privilegier. Religiösa grupper måste få regeringens godkännande. Utlänningar får endast anställas av församlingar som har registrerats hos myndigheterna.

Den ortodoxa kyrkan har stort inflytande i landet. Den moldaviska ortodoxa kyrkan, som är den största i landet, sorterar under den rysk-ortodoxa kyrkan. Under sommaren 2002 tilläts det Bessarabiska Metropolitdomet (som tillhör den rumänsk-ortodoxa kyrkan) till slut att registreras, efter att Europadomstolen i Strasbourg fällt den moldaviska staten och efter påtryckningar från Europarådet.

16. Homosexuellas situation

Homosexualitet är inte olagligt i Moldavien, men Högsta Domstolen har i ett utlåtande slagit fast att "homosexualitet är en onaturlig sexuell akt mellan två män." Detta är den formulering som 1995 togs bort ur brottsbalkens artikel 106, för att tillmötesgå kraven från Europarådet. Diskriminering, trakasserier, våld och utpressning, ofta från polis och andra myndigheter, är vanligt och homosexuella i Moldavien uppträder därför ogärna öppet med sin läggning. Situationen i Transnistrien är svår att uppskatta, men sannolikt är det ännu värre där.

Kyrkan fördömer homosexualitet (även om det faktiskt finns ett kloster med homosexuella munkar) och det är svårt för unga homosexuella moldaver att få tillgång till information och träffa likasinnade. Sedan 1998 finns en ickestatlig organisation - Genderdoc-Moldova - som arbetar med att stärka homosexuellas rättigheter. Organisationen är registrerad och godkänd hos Justitiedepartementet, men inte som en organisation för homosexuella. Trakasserier och hot har förekommit mot organisationen, även om situationen under det senaste året har förbättrats. Framför allt Soros-stiftelsen, men även Sida samt Nederländernas, Kanadas och USA:s ambassader har stött Genderdocs aktiviteter. Under hösten 2001 startades ett treårigt projekt stött av Nederländernas utrikesdepartement och ambassad i Bukarest för att öka medvetenheten om homosexuella, för att se över lagstiftningen och utarbeta ett förslag till antidiskrimineringslag samt för att skapa stödgrupper och individuell rådgivning.

Nyligen antog parlamentet ett utkast till ny brottsbalk, som, tack vare påtryckningar från Genderdoc, rättat till en del diskriminerande element beträffande sexuella brott. Straffskalan för våldtäkt och pedofili är numera likadan för brott begångna av hetero- och homosexuella förövare. Vidare är åldern för samtycke (14 år) nu lika oavsett sexuell läggning. Till sist har en generell lagstiftning mot olika former av diskriminering införts under året och även om sexuell läggning inte nämns specifikt, betraktas det som en framgång för homosexuellas rättigheter.

17. Flyktingars rättigheter

FN:s flyktingkonvention från 1951 och dess tilläggsprotokoll från 1967 ratificerades i november 2001. I avsaknad av nationella asyllagar har UNHCR hittills hanterat hela proceduren under sitt mandat. En lagstiftning har antagits under året och en nationell myndighet, ansvarig för migrations- och asylfrågor, upprättats. Fr.o.m. den 1 januari 2003 tar därför staten över ansvaret från UNHCR, som även fortsättningsvis kommer att vara nära involverat i arbetet. Det finns förhållandevis få flyktingar i Moldavien. De flesta kommer från

Tjetjenien, Irak, Sudan, Afghanistan, Nigeria och andra afrikanska länder. De som beviljats flyktingstatus av UNHCR har hittills inte haft någon möjlighet att få legalisera sin status eller få tillgång till arbetsmarknaden, något som förhoppningsvis kommer att ändras i och med den nya lagstiftningen.

18. Funktionshinderades situation

Lagen föreskriver inga lättnader för handikappade, men vissa skattelättnader medges för välgörenhetsföreningar som hjälper handikappade. Regeringen saknar resurser för träning eller rehabilitering av handikappade och många mentalt och fysiskt handikappade barn för en undanskymd tillvaro utan möjlighet att delta i normal skolundervisning. Handikappade ställs på detta sätt utanför samhället redan från födseln. Det finns ca 70 institutioner för handikappade i landet. I en och samma institution kan man ofta finna personer i olika åldrar och med olika slag och grad av mentalt eller fysiskt funktionshinder.

Det behövs såväl resurser som en i grunden ändrad inställning till handikappade för att våga tro på en framtida förbättring. En lag, som antogs i april 2002, föreskriver förbättrade villkor för handikappade barn och visst stöd för deras familjer eller målsmän. Sida och andra hjälporgan har hjälpt till att utbilda personal som arbetar med handikappade.

19. Oberoende MR-organisationer

Det finns flera lokala och internationella MR-grupper, som i stort sett kan verka utan inblandning från regeringen. Den lokala Helsinki Watch-organisationen har kontakter med internationella MR-organisationer, vilket också är fallet med Helsinki Citizens Assembly. Amnesty International är representerat och aktivt i landet och producerar årligen, liksom Helsinki Watch, en MR-rapport om Moldavien. En viss dialog förekommer mellan regeringen och MR-organisationer, även om de senare ofta ifrågasätter uppriktigheten i makthavarnas vilja att lyssna på dem. Situationen för MR-organisationer i Transnistrien är mycket svår. Endast ett fåtal organisationer tillåts verka och påtryckningar och trakasserier från myndigheter förekommer.

20. Fältverksamhet eller rådgivning på MR-området

UNDP har under senare år arrangerat seminarier om kvinnor och barn i MR-perspektiv. Ett center för mänskliga rättigheter har varit i drift sedan 1998 i Moldavien, tack vare inrättandet av ombudsmän. Centrets huvudsakliga uppgifter består i att stödja ombudsmännens arbete med att säkerställa de centrala och lokala myndigheternas respekt för mänskliga fri- och rättigheter. Centret verkar även för förbättringar i lagstiftningen och ökad medvetenhet bland befolkningen avseende mänskliga rättigheter. Varje år lämnar centret en rapport om de mänskliga rättigheterna i Moldavien till parlamentet. Rapporten görs även tillgänglig för allmänheten. 1997 invigdes ett av Europarådet upprättat informations- och dokumentationscentrum i Moldaviens nationalbibliotek. Soros-stiftelsen har varit verksam i Moldavien sedan 1992 och stödjer ett flertal NGOs inom olika

områden. IOM, OSSE, UNHCR, UNICEF och många andra internationella organisationer bedriver alla verksamhet på MR-området.

